

LANDBRUKSPLAN FOR NES KOMMUNE

2005 - 2014

Vedtatt i Nes kommunestyre 16.juni 2005

INNHOLDSLISTE

1. INNLEDNING	3
1.1 Bakgrunn	3
1.2 Nye oppgaver innen landbruksforvaltningen overført til kommunene	3
1.3 Mandat og organisering/ planprosess	3
2. OVERORDNA MÅLSETTING FOR LANDBRUKET I NES	5
3. STATUS FOR LANDBRUKET I NES	6
3.1 Jordbruket	7
3.1.1 Jordbruksareal	7
3.1.2 Antall driftsenheter	9
3.1.3 Dyretall	11
3.1.5 Verdiskaping og arbeidsplasser	13
3.2 SKOGBRUK	15
3.2.1 Skogarealet	15
3.2.2 Skogtilstand	16
3.2.3 Eiendomsstruktur	17
3.2.4 Avvirkning, tynning	17
3.2.5 Investeringer	18
3.2.6 Sysselsetting og næringsutvikling	20
3.2.7 Miljø	20
3.2.8 Virkemidler	20
3.2.9 Veiledning og informasjon	21
3.3 Utmarksnæring	22
3.3.1 Jakt	22
3.3.2 Fiske	23
3.3.3 Hytter	24
3.3.4 Organisering av utmarka i Nes	24
3.3.5 Verneområder	24
3.3.6 Utmarksinntekter	25
4. HANDLINGSPLAN FOR LANDBRUKET I NES	27
4.1 Jordbruket	27
4.2 Skogbruket	31
4.3 Utmarksnæring	35

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Landbruket skal bidra til å oppfylle viktige samfunns mål som trygg matproduksjon og matforsyning, stabil bosetting i distriktene, bærekraftig ressursforvaltning, levende kulturlandskap og verdiskapning som kan bidra til å opprettholde sysselsettingen på bygdene. Landbruket har dessuten medansvar for å sikre det biologiske mangfoldet for kommende generasjoner.

Samtidig utfører landbruket mange viktige oppgaver på samfunnets vegne, har ringvirkninger til annet næringsliv og er en grunnpilar i utviklingen av distriktene.

Nes er en viktig landbrukskommune med et aktivt jordbruksmiljø og store skog- og utmarksressurser. Selv om antall heltidsarbeidsplasser innenfor tradisjonelt landbruket har sunket de senere år, er det fremdeles svært mange som og på en eller annen måte har hele eller deler av inntekten knyttet til landbruket. Årlig bruttoverdi av solgte landbruksprodukter (jord og skog) fra Nes utgjør omkring 30 millioner kroner, og statlige tilskudd til landbruket utgjør ca. 13-14 millioner årlig. I tillegg kommer ringvirkninger innenfor blant annet tjenestelag og varehandel. Landbruket vil også ha stor betydning for kommunen i turist- og reiselivssammenheng.

Kommunene står ovenfor store utfordringer knyttet til verdiskapning, sysselsetting, bosetting og bevaring av produksjonsareal og kulturlandskap. For å sikre en ønsket utvikling innenfor landbruket er det viktig at kommunen har en klar strategi for arbeidet. Det er derfor viktig å integrere landbruket i kommuneplanleggingen.

Ved å utarbeide en landbruksplan vil kommunen få et sektorinnspill til kommuneplanen. I tillegg vil planen være et forvaltningsverktøy for kommunen som landbruksmyndighet, og et grunnlag for utvikling av landbruket. En landbruksplan synliggjør landbrukets interesser, verdier og samfunnsansvar, og kan sette landbruket på dagsorden i kommunepolitikken. Målet er at planen kan bidra til økt aktivitet og nye tiltak innen landbruksnæringen.

1.2 Nye oppgaver innen landbruksforvaltningen overført til kommunene

Fra og med 2004 er en rekke nye oppgaver innen landbruksforvaltningen bli overført til kommunene. Overføringen gjelder vedtaksmyndighet for saker som krever lokalpolitisk skjønn. Alle konsesjonslovs- og delingssaker etter jordloven og saker etter skogloven (unntatt vernskoggrenser), skal etter dette avgjøres på kommunalt nivå. Tilsvarende gjelder for de økonomiske virkemidlene; miljømidlene under Landbrukets miljøfond (LUF) og skogmidlene under LUF. I praksis betyr dette at kommunen får et større ansvar for landbruksforvaltningen, og bør ha en klar strategi for dette arbeidet. I denne sammenheng kommer landbruksplanen inn som et viktig redskap.

1.3 Mandat og organisering/ planprosess

I St prp nr 8 (1992-93) Landbruk i utvikling ble det anbefalt at det skulle utarbeides tiltaksrettede miljø- og ressursplaner for landbruket i den enkelte kommune. Dette er fulgt opp

i St meld nr 29 (1996-97) Regional planlegging og arealpolitikk. Sammen med St meld nr 31 (1996-97) Om distrikts- og regionalpolitikken, St meld nr 58 (1996-97) Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling og rundskriv T-2/98 Nasjonale mål og interesser i fylkes- og kommuneplanleggingen, utgjør disse rammer og nasjonale mål som må ligge til grunn for den kommunale planlegging.

Arbeidet med landbruksplan i Nes ble startet opp i 1999. Det ble nedsatt en styringsgruppe for planarbeidet og to arbeidsgrupper, en for skog og en for jord/ utmark. Gruppene sammensetning var som følger:

<i>Styringsgruppe</i>	<i>Arbeidsgruppe skog</i>	<i>Arbeidsgruppe jordbruk/utmark</i>
Eva Gullingsrud (TMN-utvalget)	Gudbrand Gulsvik	Gerd Jorde
Ingeborg Sørum Woll (Bondelaget)	Ragnar Øye	Tollef A. Svenkerud
Kjell Gullingsrud (Bonde- og Småbrukerlaget)	Tore Johan Gryte	Torunn Bekkeseth
Kristian Høva (Skogeierlaget)		
Magne Akervold (skogbrukssjef)		
Oddbjørn Bergene (næringskonsulent)		
Anne Søfferud (jordbruksleder)		

Styrings- og arbeidsgruppene har konsentrert seg om følgende mål:

Jordbruk:

Øke verdiskapingen i jordbruket, hva må til ? større bruk ?- evt. kartlegging av leieareal, hva kan kommunen gjøre for å legge forholdene til rette?

Øke samarbeidet i jordbruket, eks. etablering av samdrifter, maskinsamarbeid som et middel for å sikre fortsatt rekruttering i landbruket.

Opprettholde beitebruken i utmarka for å hindre fortsatt gjengroing. Bør beitebruken konsentreres i enkelte områder rundt støler og omkringliggende områder- kan næringsfondet bidra med støtte til slikt ?

Styrke rekrutteringen til landbruket. Tiltak/tilskudd som kan motivere ungdom til å ta over gård.

Skogbruk:

Alle skogbrukstiltak skal gjennomføres etter "Levende skog" sine miljøstandarder.

Øke effektiviteten i skogbruket, eks. bedre samarbeid om etablering av skogsbilveier.

Stimulere til økt tynning og avvirkning, samt ungskogspøleie.

Utvikle andre næringer i tilknytning til skogbruket, eks. juletreproduksjon.

Utmarksnæring:

Tilrettelegging for utvikling av utmarks næringer og utmarksprodukter.

Utmarksoppsyn i forhold til husdyrhold- kan eks. Nes Sankelag gå sammen med andre lag for å en person som driver med oppsyn i forhold til båndtvang, rovviltskader etc. ? (dette gjøres på Gol)

Planen er delt i to deler, statusdel og tiltaksdel. Statusdelen er i hovedsak utarbeidet av jordbrukssjef og skogbrukssjef, mens arbeidsgruppene/ styringsgruppa har definert mål og tiltaksdel.

2. OVERORDNA MÅLSETTING FOR LANDBRUKET I NES

I kommuneplanen for Nes som ble vedtatt i oktober 2003 slår fast at næringsutvikling basert på landbruksressurser er en av sektorene som skal prioriteres. Videre skal areal for landbruksproduksjon sikres og ”Nes kommune vil bidra til å opprettholde et levedyktig landbruk med produksjonsmuligheter for matvarer i vår del av landet”. Utmarksområdene skal forvaltes som en viktig ressurs for bosetting og næringsdrift i kommunen.

Følgende målsettinger ligger til grunn for landbruket i Nes:

Hovedmålsetting:

Landbruket skal opprettholdes som en viktig næring i kommunen, og bidra til en positiv utvikling for kommunens verdiskapning, sysselsetting og bosetting.

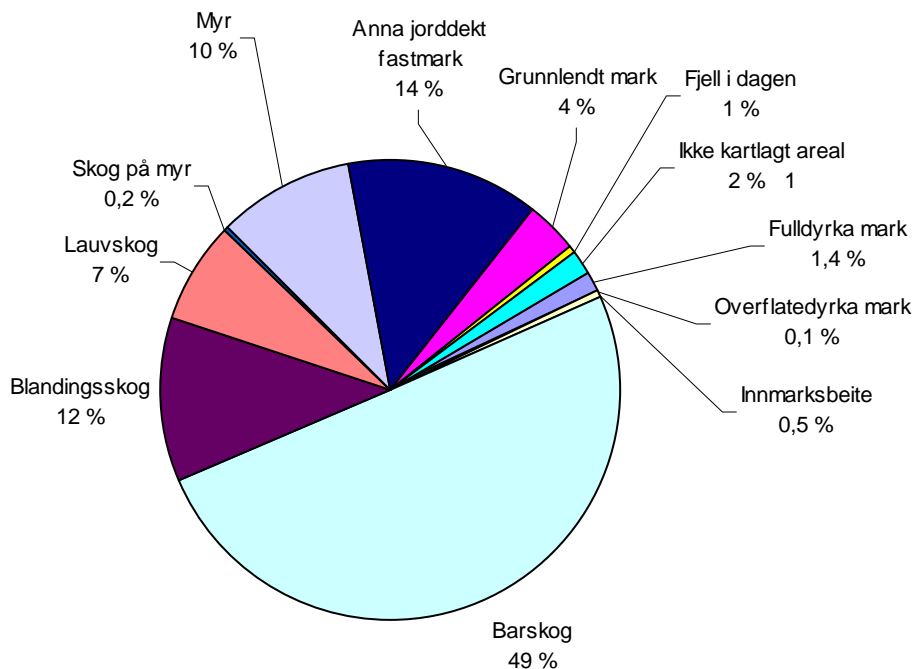
Delmål:

- Opprettholde/ øke verdiskapninga innen jord og skogbruket
- Sikre lønnsomme og rasjonelle bruk
- Bevaring av produksjonsgrunnlaget i et langsiktig perspektiv
- En bærekraftig landbruksproduksjon som gir grunnlag for verdiskapning og sysselsetting i primærproduksjon og foredlingsindustri
- Opprettholde bosetting og sysselsetting i kommunen
- Sikre miljøkvaliteter, naturressurser og kulturverdier

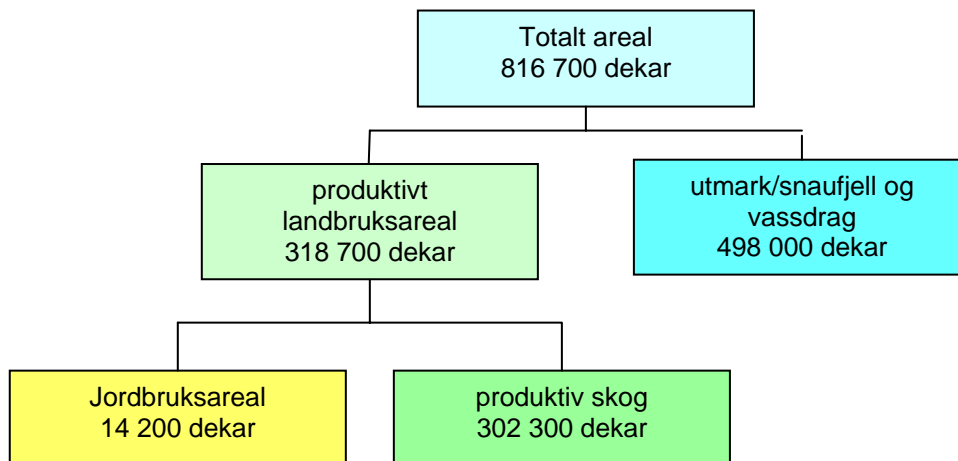
3. STATUS FOR LANDBRUKET I NES

Totalt areal i Nes kommune er på ca. 810 000 dekar. Av dette er ca. 34 000 daa vannareal og 776 000 daa landareal (SSB, Statistisk årbok 2000). Figur 1 og 2 viser arealtilstanden på landarealet i Nes.

Arealtilstand landareal:

Figur 1. Arealtilstand på landarealet i Nes kommune. 1 - Ikke kartlagt areal omfatter en eller flere av følgende kategorier: Bebyggelse, samferdsels-anlegg, annet opparbeidet areal samt størrefjellområder. (Kilde: NIJOS, Digitalt markslagskart)

Figur 2. Oversikt over arealet i Nes kommune (etter beitebruksplan for Nes kommune 1996)

3.1 Jordbruket

3.1.1 Jordbruksareal

Det totale jordbruksarealet i Nes er i dag ca 14.200 dekar. Tabell 1 viser foredlingen av jordbruksarealet i henhold til digitalt marksalgskart.

Tabell 1. Oversikt over jordbruksarealet (Kilde: NIJOS, Digitalt marksalgskart)

	Fulldyrka	Overflatedyrka	Innmarksbeite	Totalt
Lettbrukt	8266	165	688	9119
Mindre lettbrukt	2352	20	155	2527
Tungbrukt	269	281	2664	3214
Totalt	10888	465	3508	14860

Tabell 2 viser oversikt over hva som dyrkes på jordbruksarealet i Nes, etter søknader om produksjonstilskudd pr 31.07.01.

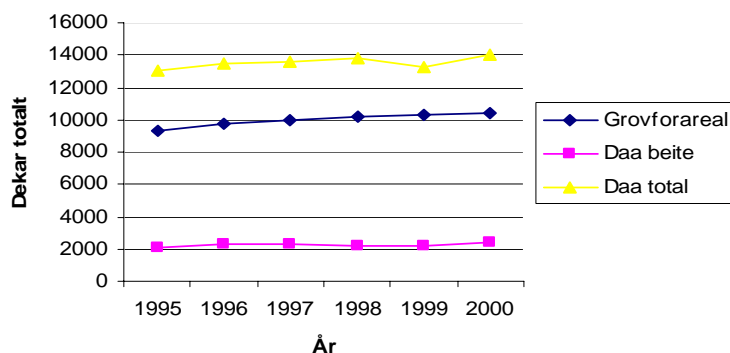
Tabell 2. Søknad om produksjonstilskudd i Nes pr. 31.07.01

Dyrkingstype	Areal
Fulldyrka jord til slått og beite:	9848 dekar
Overflatedyrka jord til slått og beite:	661 dekar
Innmarksbeite:	2509 dekar
Nepe, kålrot til for, forbete:	2 dekar
Raigras, forraps, form.kål, grovfornepe:	182 dekar
Øvrige grønnfor og silovekster:	96 dekar
Poteter:	50 dekar
Bygg:	876 dekar
Havre:	197 dekar
Grønnsaker på friland:	2 dekar
Annet areal i drift, midlertidig brakk:	17 dekar
Jordbruksareal ute av drift (fulld./overfl./innmarksbeite)	202 dekar

Den fulldyrka jorda i Nes finnes langs Hallingdalselva, og mesteparten av den på "Nes-flata", som omkranser Nesbyen. I tillegg kommer gårdene i Rukkedalen, Thoendalen, på Liodden, Bromma og Svenkerud. På grunn av sin beliggenhet er landbruksarealene som omgir Nesbyen utsatt for et konstant utbyggingspress.

Figur 3 viser utviklingen i jordbruksarealet for Nes de siste 5 årene. I denne perioden har det vært en økning på ca 1000 dekar i totalt jordbruksareal fra 12989 dekar i 1995 til 13996 dekar i 2000. Økning av innmarksbeite i denne perioden må sees i sammenheng med en mindre endring av definisjonen av innmarksbeite, samt gunstige tilskuddsordninger for rydding av nytt beite.

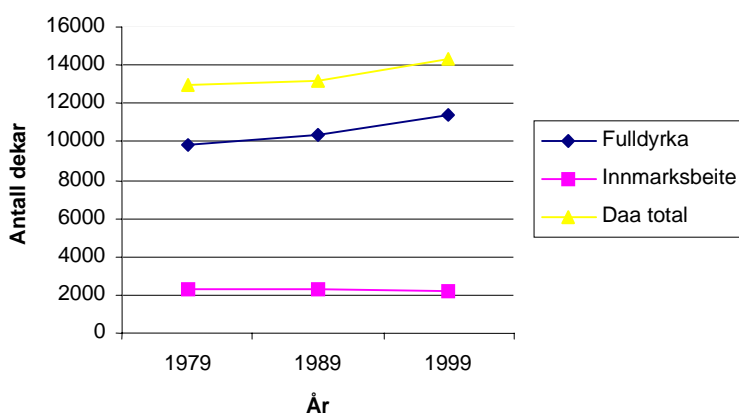
Totalt jordbruksareal, grovforareal og beite i drift

Figur 3. Fordeling av totalt jordbruksareal, grovforareal og beite i drift i Nes kommune i perioden 1995-2000. (kilde: PT-liste 900 om produksjonstilskudd for årene 1995-2000).

Figur 4 viser utviklingen i jordbruksarealet for Nes i tidsrommet fra 1979 til 1999. Fra 1979 til 1999 har jordbruksarealet økt med ca 1300 dekar. Økningen kommer som følge av bl.a. nydyrking og istandsetting av jordbruksareal ute av drift.

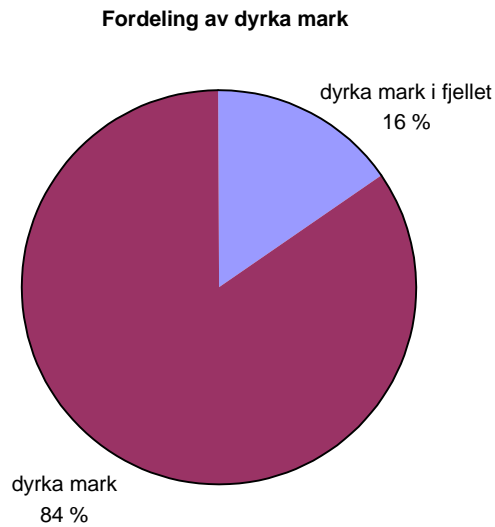
Totalt jordbruksareal, fulldyrka areal og innmarksbeite

Figur 4. Fordeling av totalt jordbruksareal, fulldyrka areal og innmarksbeite i drift i Nes kommune i perioden 1979-1999. (kilde: Jordbruksstilling for 1979, 1989 og 1999).

Mest nydyrking var det imidlertid før 1979, som følge av betydelige landbrukstilskudd fra staten. I perioden 1969-1979 ble det nydyrket i alt 1483 dekar i Nes, jfr. Nesboka, hvor nesten alt foregikk i fjellet. I den neste tiårsperioden ble det imidlertid kun nydyrket 429 daa, og det foregikk vesentlig i første del av perioden. I samme periode minket statens bidrag til landbruket og pessimismen i næringen økte.

På søknad om produksjonstilskudd gis det opplysninger om dyrking av for i fjellet, og for 2001 var dette et areal på til sammen 2024 dekar.

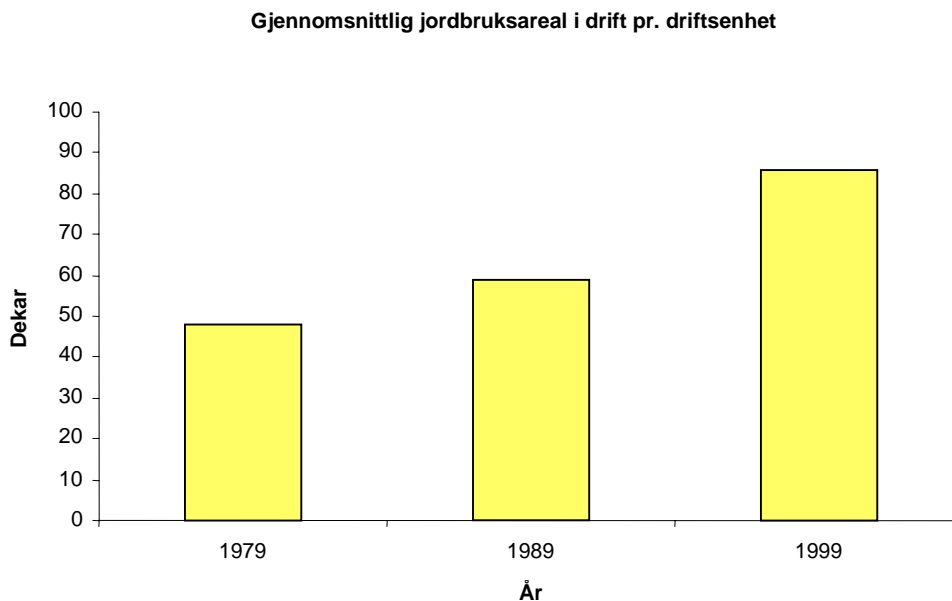

Figur 5. Fordeling av dyrka mark (kilde:Pt-900 om produksjonstilskudd for 31.07.01).

3.1.2 Antall driftsenheter

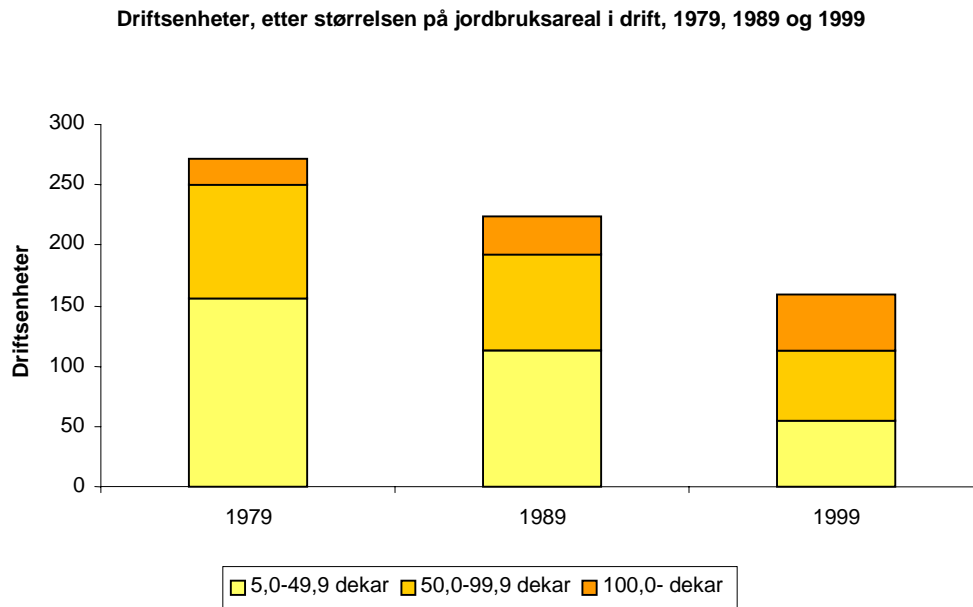
Pr. 31.07.01 var det gjennom det offentlige tilskuddssystemet registrert 146 brukere i Nes kommune.

Ved jordbrukstelingen i 1999 ble det registrert 167 brukere, mens det i 1989 ble registrert 223. Dette er en nedgang i antall aktive driftsenheter på 25 %.

Figur 6. Gjennomsnittlig jordbruksareal i drift pr. aktiv driftsenhet i perioden 1979-1999.(kilde:Jordbruksstilling for 1979, 1989 og 1999).

Antall driftsenheter i jordbruket har hatt en nedgang de siste 20 år jfr. figur 7. Gjennomsnittlig jordbruksareal pr. driftsenhet har i det samme tidsrommet økt fra 48 dekar i 1979 til 86 dekar i 1999. Økningen i gjennomsnittsarealet skyldes at jordbruksarealet på gårder som blir lagt ned blir tatt i bruk av de gjenværende brukene, og at det er de minste brukene som legges ned. Økningen i areal pr. driftsenhet har ført til at det totale jordbruksarealet i drift har vært stabilt og økt noe.

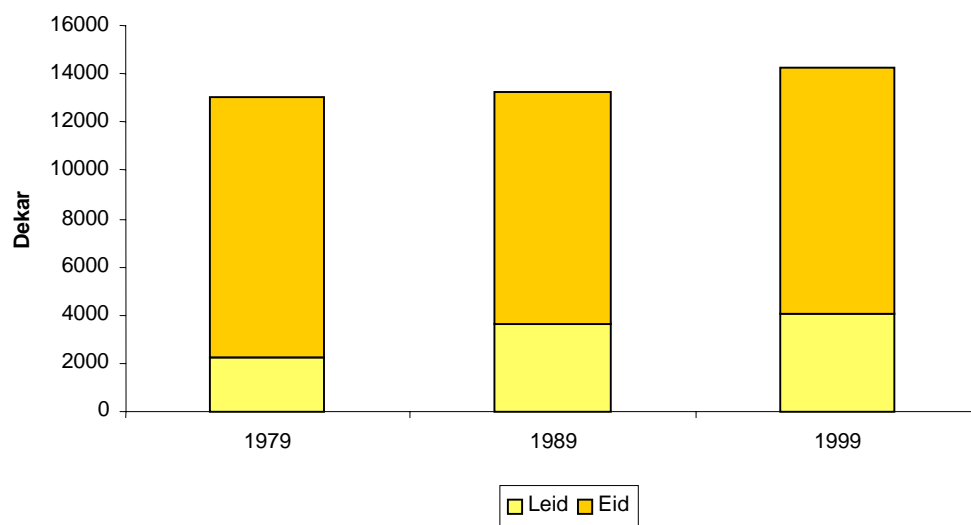
Figur 7. Fordeling av driftsenheter i Nes kommune etter størrelsen på jordbruksareal i drift i perioden 1979-1999 (kilde: Jordbruksstilling for 1979, 1989 og 1999).

I perioden 1979-1999 ble antall driftsenheter med mindre enn 50 dekar jordbruksareal i drift redusert med 26 %. Antall driftsenheter med 100 dekar eller mer økte derimot med 20 %, og i 1999 utgjorde disse enhetene 28 % av alle driftsenheter i Nes.

Jordleie

I 1999 leide 90 driftsenheter, eller 54 % tilleggsjord. Leiearealet samme år var på 4066 dekar, eller 28,5 % av det totale jordbruksarealet. I 1979 var leiearealet på 20200 dekar, eller 16,9 % av det totale jordbruksarealet. Andel leieareal har steget relativt jevnt siden 1979, og må sees i sammenheng men nedgangen i antall driftsenheter i samme periode. Tall fra 1999 viser at 67% av leiejorda drives uten skriftlig avtale, mens bare 24% av leiejorda drives med langsiktige avtaler (skriftlig leiekontrakt på 5 år eller mer). Den store andelen av leiejord er en usikkerhetsfaktor i drifta, og kan være en av flere årsaker til liten investeringslyst i jordbruket. Samtidig vil jordleie som regel gi lavere driftskostnader på kort sikt enn å kjøpe tilleggsareal

Jordbruksareal i drift, etter leid og eid jordbruksareal

Figur 8. Jordbruksareal i drift, etter eid og leid jordbruksareal i å i perioden 1979-1999. (kilde: Jordbruksstilling for 1979, 1989 og 1999).

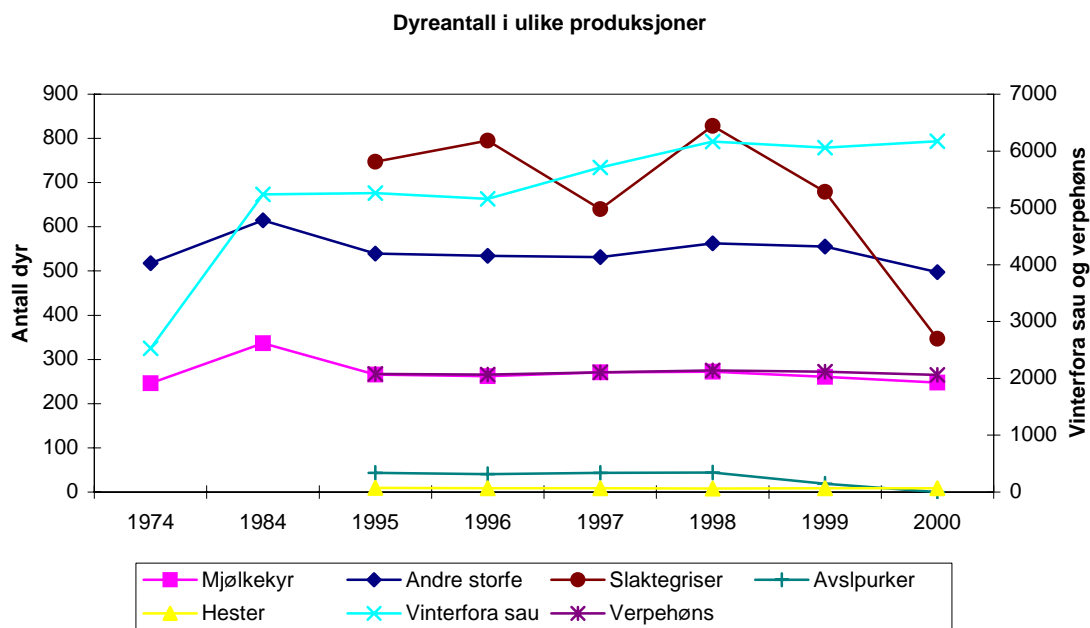
3.1.3 Dyretall

Tabell 3 viser dyretall som ble registrert i jordbrukstellinga i 1979, 1989 og 1999. Tabellen viser at antallet dyr holder seg relativt stabilt., men antall produsenter (i parentes) av det enkelte dyreslag går ned. Dette fører til en at den gjennomsnittlige dyrebesetningen av de ulike dyreslag øker.

Tabell 3. Dyretall i Nes kommune (kilde: Jordbrukstelling for 1979, 1989 og 1999)

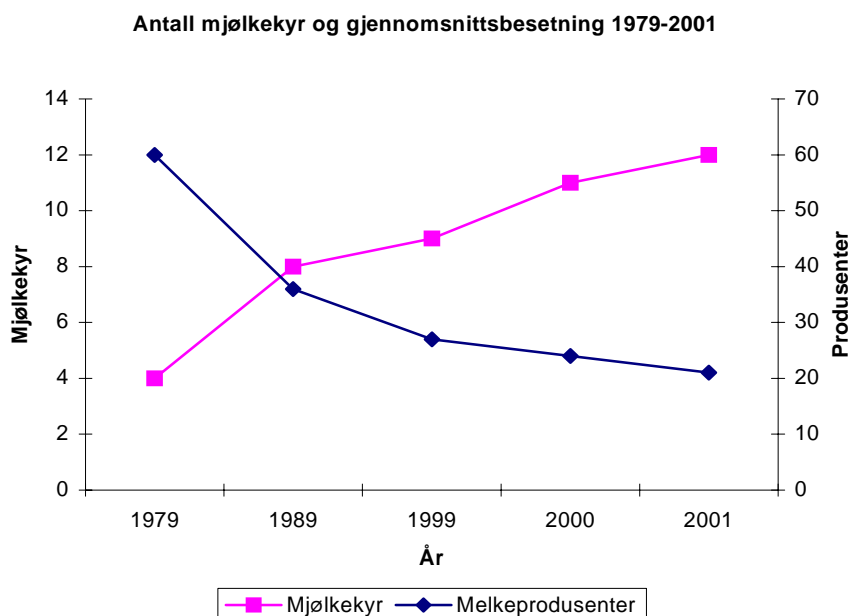
Dyreslag	Antall dyr (ant. produsenter i parentes)			
	1979	1989	1999	31.12.00
Storfe i alt, inkl. mjølkekyr	819 (91)	766 (50)	799 (37)	775
Mjølkekyr	265 (60)	281 (36)	252 (27)	264 (24)
Vinterfora sau	3059 (148)	4464 (106)	4885 (89)	6174 (85)
Avlspurker	27 (24)	50 (6)	113 (4)	0
Verpehøns	1118 (15)	2081 (3)	2127 (6)	2061 (4)

Figur 9 viser at sauehold er den største husdyrnæringen i kommunen, og for sommeren 2001 beitet 11178 sau og lam på utmarksbeite i Nes, jfr. søknad om produksjonstilskudd pr. 31.07.01. Denne beitinga er en god ressursutnyttelse av utmarka og omtales nærmere i *Beitebruksplan for Nes* som er et tillegg til landbruksplanen.

Figur 9. Dyretall i de ulike produksjoner i Nes kommune i perioden 1974-1999. (kilde: Jordbruksstilling for 1979, 1989 og 1999 og PT-liste 900 om produksjonstilskudd for årene 1995-2000).

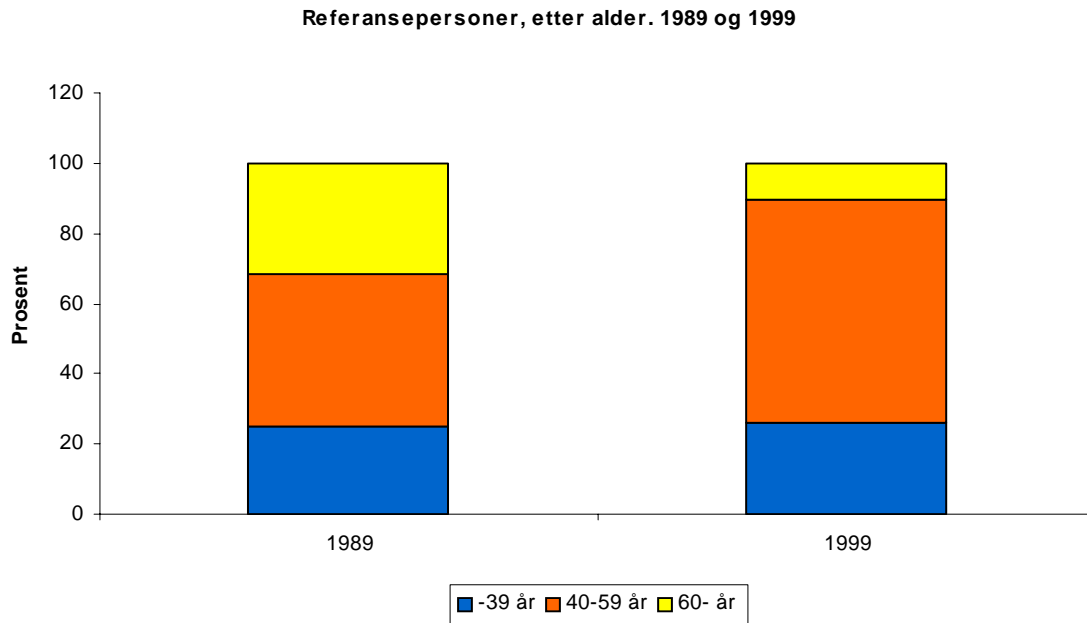
De senere år har det skjedd størst endring i storfeproduksjonen, der antallet produsenter er redusert fra 91 i 1979 til 37 i 1999. Denne trenden er også tydelig i mjølkeproduksjonen hvor det pr. dags dato kun er 21 mjølkeprodusenter i Nes, mens det i 1979 var 60 jfr. figur 10.

Figur 10. Antall mjølkeprodusenter og gjennomsnittsbetsetning i Nes i tidsrommet 1979-2001. (Kilde: Jordbruksstilling for 1979, 1989 og 1999 og PT-liste 900 om produksjonstilskudd for årene 1995-2000).

3.1.4 Eiendomsforhold

I 1999 var det 161 personlige brukere i Nes som eide hovedbruket. Av disse hadde 153 odelsrett og 80% av brukene ble overtatt på odelsrett av menn. Gjennomsnittsalderen blant personlige brukere var 45,5 år i 1999, dette er litt lavere enn gjennomsnittet i Buskerud (48 år). Figur 11 viser at andelen av brukere over 60 år har gått ned i perioden 1989-1999. En av årsakene er økt pensjonsavgrensning for søkere av produksjonstilskudd, samt innføring av tidligpensjonsordningen for jordbrukere i 1998.

Figur 11. Referansepersoner etter alder 1989 og 1999 (Referanseperson er den av brukerne som regnes som hovedansvarlig for driften, vanligvis den som søker og mottar produksjonstilskudd i jordbruket. Kilde: Jordbruksstilling for 1979, 1989 og 1999 og PT-liste 900 om produksjonstilskudd for årene 1995-2000).

3.1.5 Verdiskaping og arbeidsplasser

Tall for verdiskaping og sysselsetting i landbruket på kommunenivå er ikke enkelt å fremskaffe, siden det ikke lages offisielle statistikker for dette. En kommuneoversikt må derfor basere seg på tall og beregninger fra ulike kilder. Det er imidlertid ikke tvil om at landbruksproduktene utgjør en viktig del av verdiskapingen i kommunen, noe tabell 4 og 5 viser.

Tabell 4. Førstehåndsverdien for de viktigste landbruksproduktene i Nes for år 2000:

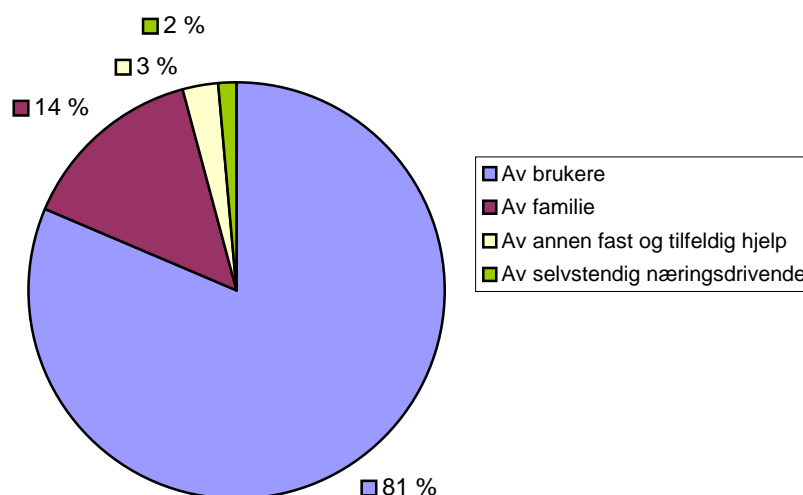
Produkt	Verdi i kroner
Mjølk (Tine Østlandsmeieriet)	6 204 000 kr
Kjøtt (Gilde VBT BA)	7 250 000 "
Livdyr (Gilde VBT BA)	316 000 "
Ull (Gilde VBT BA)	1 080 000 "
Produksjonsavhengig tilskudd til mjølk	422 000 "
Produksjonsavhengig tilskudd til kjøtt	2 480 000 "
SUM	17 752 000 kr

Tabell 5. Produksjonstilskudd- statlige overføringer til landbruket i Nes for år 2000:
(Kilde: Søknader om produksjonstilskudd for 2000)

Produksjonstilskudd -husdyr	4 070 935 kr
Areal- og kulturlandskapstilskudd	5 251 489 "
Andre tilskudd tilknyttet produksjonstilskudd	682 272 "
Avløserrefusjon	2 622 572 "
Tilskudd til avløsning ved sykdom	183 093 "
SUM	12 810 361 kr

I Nes er det registrert 167 driftsenheter med jordbruksareal i drift. Tall fra jordbrukstelling i 1999 viser at arbeidsinnsatsen på driftsenhetene tilsvarer 169 årsverk, hvor ca 133 årsverk er innen jord- og hagebruk. Figur 12 viser at brukere med ektefeller/samboere stod for den største arbeidsinnsatsen i perioden 01.08.98-31.07.99 og 95% av arbeidsinnsatsen ble utført av denne gruppen.

Arbeidsinnsats på driftsenhetene i jord- og hagebruk, 01.08.98-31.07.99

Figur 12. Arbeidsinnsats på driftsenhetene i jord- og hagebruk i Nes i perioden 1.august 1998 til 31.juli 1999. (Kilde: Jordbruksstelling for 1999)

Foruten produksjonstilskudd gis det også tilskudd gjennom STILK(Spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap med freda og verneverdige bygninger) og BU-midler (Bygdeutviklingsmidler). I Nes har i alt 17 Stilk-søknader blitt imøtekommet med tilskudd tilsvarende ca kr 420.000,- i 2001. mens det er gitt ca kr. 195.000,- i tilskudd til driftsbygninger. Gjennom ordningen områdetiltak er det også gitt tilsagn om kr 290.000,- for områdetiltak Garnås. Til sammen utgjør disse tilskuddene ca kr 904.000,- for Nes i 2001.

3.2 SKOGBRUK

Næringene jordbruk og skogbruk har kontaktpunkter og likhetstrekk, særlig når det gjelder eierskap. Bønder og private grunneiere eier det aller meste av både jord og skog. Samme person(er) driver derfor oftest begge næringer, og inntektsstrømmene går inn i samme kasse.

Men når det gjelder rammebetingelser, er forholdene forskjellige. Mens jordbruket hovedsakelig er en skjermet, sterkt lov- og avtaleregulert innlandsnæring som får betydelige offentlige overføringer, må skogbruket konkurrere på et fritt verdensmarked, og næringen får svært liten offentlig støtte. Hittil har skogbruket hatt et enkelt lov- og regelverk, tuftet på prinsippet om frihet under ansvar. Imidlertid øker også reguleringen og byråkratiseringen av skogbruket, ikke minst har dette sammenheng med øket miljøfokus på næringen.

3.2.1 Skogarealet

Kartvedlegget viser skogbrukets arealinteresser fordelt på svært viktige, viktige og mindre viktige skogområder, annet areal og fjell. Kartet viser også eksisterende og planlagte skogsbilveger. De viktigste seter- og hytteområdene er inntegnet. Dette kartet danner grunnlaget for de prioriteringer som skal tas i forhold til arealforvaltningen i kommunen.

Skogarealet i Nes øker. Skogen er i ferd med å invadere nedlagte setre og jordbruksarealer som ikke er i drift. Mest øker imidlertid arealet på grunn av at fjellskogen erobrer nye områder. Dette har både bruksmessige og klimatiske årsaker. Etter at storfebeitinga i utmark tok slutt, har skogplantene fått større mulighet til å vokse opp. Det intensive seterstedet som tidligere ble drevet i Nes krevde store vedmengder, noe som var en betydelig belastning på fjellskogen. Varmere og fuktigere klima gir også mulighet for mer skog. Tabell 6 viser oversikt over skogarealet i Nes. Av det totale skogarealet på ca. 535 000 dekar, er ca. 300 000 dekar karakterisert som produktiv skog.

Tabell 6. Oversikt over skogarealet i Nes. (Kilde: NIJOS, Digitalt markslagskart)

	Barskog	Blandingsskog	Lauvskog	Skog på myr	Totalt
Høy bonitet	42526	1524	873	37	44959
Middels bonitet	69937	346	86	17	70386
Lav bonitet	168473	4886		61	173420
Impediment	104647	84057	55204	1596	245504
Totalt	385583	90812	56163	1711	534269

Drivverdig skogareal varierer imidlertid med de økonomiske forutsetninger.

Vernskoggrensa i Nes, som også er inntegnet på kartet, følger hovedsakelig kote 860 m. Totalt utgjør vernskogen omtrent ca. 100 000 daa produktiv skog. Vernskogen er ikke fredet, men det er meldeplikt for hogst her, og ved drift skal det tas spesielle hensyn. Levende Skogs standarder som nå legges til grunn for all skogsdrift, fordrer at vernskoggrensene må vurderes på nytt.

Nydyrkingen har stoppet opp, og bare ubetydelige skogarealer brukes nå til dette. Når det gjelder hyttomteområder, har en stort sett lyktes i å lokalisere disse til de minst verdifulle skogområdene, og oftest i nær tilknytning til allerede eksisterende hyttekonsentrasjoner. Et

unntak er imidlertid Natten-Tverrlia området, der tomtene og deler av løypenettet ligger i gode ungskogarealer.

Det er for tiden stor etterspørsel etter hyttetomter, og høyereliggende skogarealer utsettes derfor for utbyggingspress. Dette gjelder særlig områder nær setre og eldre hytteområder. Dette er forståelig fordi økonomien i skogbruket i mange år har vært så svak at bønder og skogeiere ser seg om etter andre inntektsmuligheter enn tradisjonelt skogbruk. Næringen må derfor stille seg noe mer åpen for alternativ arealbruk, men hytteområdene bør konsentreres og legges på de svakeste markene.

3.2.2 Skogtilstand

Skogen i Nes ble områdetaksert av Drammensdistriktets Skogeierforening i tidsrommet 1989 - 1992. Viktige data om markslag, skogtilstand m.v. er slik (Statskog og Indre Vassfaret landskapsvernområde er medregnet). Tabell 7 og 8 viser henholdsvis bonitetsfordelingen og hogstklassefordelingen på det produktive skogarealet i kommunen.

Tabell 7. Bonitetsfordeling på produktive skogarealet i Nes

Bonitet	Ant. daa	Prosent
Høy bonitet (17 og høyere)	30.000 «	10 %
Middels « (14 og 11)	105.000 «	35 %
Lav « (08 og lågere)	165.000 «	55 %

Tabell 8. Hogstklassefordeling på det produktive skogarealet i Nes

Hogstklasse	Ant. daa	Prosent
1 - Skog under foryngelse	15.700 «	5 %
2 - Ungskog	46.500 «	17 %
3 - Yngre produksjonsskog	21.500 «	7 %
4 - Eldre produksjonsskog	48.300 «	17 %
5 - Hogstmoden skog	156.000 «	54 %

Den noe for store andelen av hkl. 1 skyldes hovedsakelig ettervirkninger av stormkatastrofen 16.10.87. Mye av den mark som da ble rasert er for svak og for utsatt for elgbeiting til at den kan tilplantes, og naturlig foryngelse er ikke tilfredsstillende etablert ennå.

Andelen gammelskog er for høy, med tilsvarende underskudd på hkl. 2, 3 og 4. Det må derfor fortsatt legges stor vekt på veiledning overfor skogeierne når det gjelder øket avvirkning etter riktige metoder. Sluttavvirkninger som flatehogster/frøtrestillinger må fortsatt være hovedregelen.

Den totale kubikkmassen i hkl. 3-5 er i følge taksten ca. **2.730.000 m³**. Treslagsfordelingen etter kubikkmasse er 60% gran, 37% furu og 3% lauv.

Produksjonsevnen er beregnet til 0,28 m³ per dekar og år. Den totale årlige tilveksten er oppgitt til 70 000 m³ med 66 000 m³/år i hkl. 3-5.

Brutto **balansekvantum** var ifølge taksten 68 000 m³, mens netto balansekvantum var 55 000 m³.

3.2.3 Eiendomsstruktur

Tabell 9 viser at skogbrukseiendommene i Nes sterkt oppstykket. Over halvparten av antall skogeiendommer er mindre enn 250 daa, og $\frac{3}{4}$ er under 500 daa. Ofte er eiendommene igjen oppdelt i mange mindre teiger som kan ligge langt fra hverandre. Avkastningen fra så små skoger vil bare utgjøre en liten del av eierens totale inntekt.

Tabell 9. Eiendomsstruktur på skogeiendommene i Nes.

Eiendomsstørrelse	Antall eiendommer	Prosent
25 - 250 daa	248	53 %
250 – 500 daa	105	22 %
500 - 1000 daa	69	15 %
1000 - 5000 daa	40	8 %
> 5000 daa	9	2 %
Totalt antall eiendommer > 25 daa	471	100%

Samlet sett er imidlertid tømmervolumet fra disse skogene betydelig, og ut fra den betydning som tilgang på fornybare forurensningsfrie ressurser kan forventes å få i framtida, er det fortsatt viktig å verne gode skogområder mot omdisponering og annen utnyttelse enn skogproduksjon.

3.2.4 Avvirkning, tynning

Årlig avvirkning i Nes kommune har i gjennomsnitt de 10 siste år ligget på ca. 36 000 m³. Bruttoverdien av dette virket tilsvarer ca. 11,2 millioner kroner årlig.

Avvirkningen varierer over tid i takt med pris- og leveringsforholdene og inntektsstrømmen fra alternative næringer. Områdetaksten viser et netto balansekvantum på ca. 55.000 m³, mens den gjennomsnittlige årlige avvirkning de siste 10 år har vært på ca. 36.000 m³. I framtida vil en større del av avvirkningskvantumet i Nes måtte tas ut som tynninger og fra vanskelig terreng enn i dag. Driftsnettoen vil da synke i forhold til sluttavvirkninger og bedre terrengforhold. Derfor skader det ikke at avvirkningen nå er noe mindre enn balansekvantumet, men det er likevel rom for en økning på ca. 10.000 m³ i forhold til dagens avvirkning. Underavvirkningen medfører et brutto inntektstap for skogeierne i Nes på 3 - 4 mill kr med dagens tømmerpriser. Undersøkelser viser dessuten at med nåværende skattesystem vil en avvirkningsøkning på 5.000 m³ årlig, øke skatteinngangen i kommunekassen med ca. kr. 300. 000,-.

Nes har betydelige arealer med bratt og vanskelig terreng, særlig i hoveddalførets lisider. Her står det betydelige kubikkmasser. For drift i disse områdene, er det vesentlig at tilskottet til drift i vanskelig terreng kan opprettholdes.

Det **tynnes** lite i Nes ennå, noe som hovedsakelig skyldes at bestandsskogbruket kom seint til Nes, slik at mange ungskogbestand ennå ikke har nådd tynningsmoden alder. Men dette vil

endre seg sterkt i løpet av få år. Særlig ved førstegangstynning er driftsøkonomien svak, og noen snarlig forbedring kan ikke ventes. Det har tidligere vært gitt tilskudd til manuell tynning, men tilskudd burde også gis ved bruk av hogstmaskin, siden denne metoden vil bli den rådende i framtida. Det viktigste må være at det blir tynnet, metoden burde ikke være noe tilskottskriterium..

Vedproduksjon kan være et godt alternativ til tradisjonell levering av massevirke, ikke minst i Nes der det er mange hytter med et betydelig marked for peisved m.m.

Det satses nå betydelig på bioenergi, og her vil både tynningsvirke, lauvskog og hogstavfall kunne få et marked i framtida. Det burde f. eks. være mulig å bruke bioenergi for oppvarming av mange bygg i Nesbyen sentrum.

3.2.5 Investeringer

Tabell 10 viser investeringer og bruken av skogavgift i skogbruket i Nes de siste 10 år. I gjennomsnitt er det investert ca. 2,1 millioner årlig i skogbruket.

Tabell 10. Investeringer og bruk av skogavgift i Nes kommune 1992 til 2001

INVESTERINGER (Sum 1992 - 2001)	Beløp (kroner)	Mengde
Forarbeider	290.000	3.300 dekar
Planting	3.636.000	5.975 dekar
Etterarbeider	2.084.000	8.197 dekar
Skogsbilveger, nybygg	9.900.000	40.400 meter
Skogsbilveger, ombygging	3.065.000	19.250 meter
Traktorveger, nybygg	2.427.000	77.400 meter
SKOGAVGIFT (Sum 1992 - 2001)		
Innbetalt	12.318.000	
Brukt	17.383.000	

Forarbeider

Flateryddingen er etter hvert kommet inn i et mer fornuftig spor, i det utviklingsdyktige småplanter og vegetasjon som har vilt- og landskapsmessig betydning settes igjen.

Markberedningen bør økes betydelig. Særlig er dette viktig i høyereliggende skog. Vi har nå tilgang på hensiktsmessig utstyr for markberedning, og det er derfor godt håp om at dette tiltaket vil få økt omfang.

Sprøyting bør foretas før planting på felter med aggressiv vegetasjon, da denne sprøytemetoden krever mindre væskeforbruk og er derfor mer miljøvennlig enn sprøyting på lengrekommet vegetasjon.

Foryngelse

Nes har relativt gode muligheter for bruk av naturlig foryngelse på svakere marker i lavere og midlere høydelag. Vi har betydelige arealer med furu av høy kvalitet, og her bør planting ikke

foretas. Dog må IKKE ønsket om mer naturlig foryngelse brukes som sovepute, slik at felter som bør plantes overlates til seg selv!

Vi har stort behov for planting på høg bonitet og i fjellskogen. Vi har her relativt lite av sjiktet skog, og lukkede hogster bør derfor gis lite omfang i Nes. Erfaringsmessig har vi også fine plantefelter i fjellskog.

Sett ut fra bonitetsfordelingen, har nok Nes for mye gran og for lite furu. En bør derfor både i foryngelsesfasen og i ungskogpleien søke å tilgodese furu. Imidlertid er elgbestanden nå så stor at det å få opp furu er svært vanskelig. Særlig gjør dette problemet seg gjeldende i lågereliggende lisider dit elgen trekker om vinteren.

Planteinnsatsen har gått noe ned i Nes. I 3-års perioden 1987-89 ble det gjennomsnittlig satt ut ca. 150.000 planter, mens det i perioden 1999 - 2001 bare ble plantet ca. 125.000. Dette forholdet bør endres, da planting bør være hovedforyngelsesmetoden på bedre marktyper og i høyereliggende skog i Nes. Erfaring tilsier at det bør settes ut ca. 4 planter pr. avvirket m³. Ca. 60 % av det produktive skogarealet i Nes ligger over 600 m.o.h. Her er satsing på naturlig foryngelse usikker og kan medføre risiko for lang ventetid og tilvoksing av feltene med mindreverdige lauvskog. Det ville være ønskelig å opprettholde tilskudd til planting, men dette er p.t. ikke lovlig.

Etterarbeider

Avstandsregulering og ungskogrydding har et rimelig omfang i godt terreng i Nes, men kan likevel økes noe. Det er viktig med innblanding av lauvskog i bartrebestandene, men i mange ungskogfelter er lauvandelen nå for stor. Mekaniske etterarbeider bør foregå på ca. 2.000 daa årlig.

På gode boniteter, og spesielt i vanskelig lende står det dårligere til med skogtilstanden. Her er det ikke noe annet økonomisk og teknisk fullgodt alternativ enn helikoptersprøyting. På høy bonitet i vanskelig terreng er det ofte vanskelig å komme til med mekaniske midler. På disse områdene og der kjemisk behandling er klart mer effektivt enn andre metoder, kan sprøyting benyttes.

Skogsveger

Det er totalt ca. 330 km skogsbilveger og 420 km traktorveger i Nes kommune. Skogsbilvegnettet er nærmest ferdig utbygd, og det er ikke behov for så mange nye skogsbilveger, men det er et stort behov for opprusting av det eksisterende vegnettet for å kunne sikre en effektiv utnyttelse av skogarealene.

Nye skogsbil- og traktorveger bygges etter behov. Det trengs totalt trolig 20 - 25 km nye bilveger i Nes. Det bør utarbeides en generalplan for skogsveger.

Det er et stort behov for opprusting av det gamle skogsvegnettet. Opprusting av gammelt skogsvegnett bør intensiveres, og det må lages en plan for behovet. Dette blir den mest kapitalkrevende oppgaven i årene som kommer.

For traktorvegene er det vanskelig å ha noen sikre overslag, men det ser ut til at 10 - 15 km årlig dekker behovet.

3.2.6 Sysselsetting og næringsutvikling

Forutsatt et gjennomsnittlig årlig hogstkvantum på ca. 40.000 m³, kan en ut fra erfaringstall anslå den totale sysselsettingseffekt av skogbrukets virksomhet i Nes til 25 - 30 årsverk. Dette inkluderer planlegging, avvirkning, skogkultur, transport, vegbygging og vegvedlikehold, informasjon og administrasjon.

Den manuelle sysselsettingen i skogen forventes fortsatt å synke, etter som den teknologiske utvikling går sin gang. Det bør ikke iverksettes politiske tiltak som f. eks. avgifter, forskrifter e. l. for å stanse eller bremse denne utviklingen. Dette har tidligere ikke har vist seg å være hensiktsmessig, og politiske tiltak for å bremse eller stanse en teknisk utvikling kan like gjerne føre til stans i virksomhet som til at den manuelle sysselsetting økes.

Det er samtidig viktig å understreke at det trengs både manuell og teknisk arbeidskraft i skogen. Til flere av arbeidsoperasjonene i skogen, som f. eks. planting, mekanisk ungskogpleie og hogst i vanskelig terreng finnes det ikke teknisk utstyr, og manuell arbeidskraft blir derfor eneste alternativ. Men det er ikke tilstrekkelig tilgang på norsk arbeidskraft, slik at import har vært nødvendig i de seneste årene.

Tømmersalg bringer årlig ca. 11 mill. kr. til skogeierne i Nes , i tillegg kommer ca. kr. 650.000 i form av forskjellige tilskudd. I henhold til tidligere økonomiske undersøkelser over ringvirkningene av skogbruket, er det imidlertid rimelig å anslå at skogbruket skaper en virksomhet i Nes som kan verdsettes til ca. 35 mill kr årlig.

Det er 1 stor trelastforbrukende industribedrift i Nes (Lamitech), som imidlertid ikke henter sitt råstoff på det lokale marked. Dessuten finnes det 2 mindre trevarefabrikker, 2 sagbruk og en del gårdssager.

På kort sikt er det ikke trolig at lokalt foredlingsomfang for skog vil øke, man bør heller prøve å ta vare de bedrifter som allerede finnes her.

3.2.7 Miljø

Nes har ca. 15.400 daa av Indre Vassfaret landskapsvernområde. Herav tilhører ca. 2.200 daa Bringen naturreservat. I tillegg har vi Svangtjernmyra myrreservat, og Statsskog har administrativt fredet et mindre skogreservat ved Bjørudsnatten. Skogbruket i Nes ønsker ingen flere frednings- eller verneplaner.

Det er ingen vesentlige konflikter mellom skogbruket og andre interesser i Nes. De miljøtiltak som er nedfelt i skogbruksloven og forskrifter med hjemmel i den ansees tilstrekkelige for bevaring av miljø og kulturminner, og trenger ikke lokal supplering.

3.2.8 Virkemidler

Skogbruket er utpekt som vekstnæring i Norge. Derfor forventer skogbrukerne at politikere og myndigheter fyller dette begrepet med praktiske tiltak. Særlig viktig er det at samfunnet viser vilje til å støtte tiltak i skogbruksnæringen som først gir resultater på lang sikt. Det er

også viktig at næringens økonomi og frie handlekraft ikke hindres av byråkrati og unødvendige restriksjoner.

Kommunen har gjennom den nye lovgivingen fått stor frihet i gjennomføringen av virkemidler i kommunen når de nå får ansvaret for tildelingen av tilskuddene. Det er derfor viktig at det settes opp planer for hvordan en ønsker å prioritere bruken av virkemidlene. Tabell 10 viser omfanget av statstilskudd til Nes fra 1992 – 2001.

Tabell 11. Utbetalt statstilskudd til skogbrukstiltak i perioden 1992 - 2001

Tiltak	Kroner
Skogkultur	2.110.000
Skogsveger	3.259.000
Drift i bratt terreng	1.052.700

Tilskudd til skogkultur og vegbygging må opprettholdes og helst økes. Det er vanskelig å oppnå netto på førstegangstynning, og det bør derfor ytes tilskudd til dette tiltaket som har stor betydning for produksjon og tømmerkvalitet.

Det bør også kunne gis tilskudd til drift i vanskelig terreng. Det står mye tømmer i slikt terreng her i kommunen, og uten tilskudd ville denne skogen neppe være drivverdig.

I bratt terreng på god mark er det teknisk vanskelig og kostbart å drive ungskogpleie med manuelle metoder. Uten skjøtsel kan ungskogfeltene forvilles, og plantene kveles av lauvkratt. På slike steder kan det være aktuelt å sprøyte.

Høringsprosedyren for skogsvegbygging er tids- og arbeidskrevende, og står ikke forhold til resultatet. Godkjenning av skogsbilveger bør skje på en effektiv og rask måte.

3.2.9 Veiledning og informasjon

Med den eiendomsstruktur som Nes har, vil de fleste skog- eiendommene bare gi et lite bidrag til eierens økonomi. Dersom lønnsomheten i skogbruket forblir svak, og restriksjonene blir flere og tyngre, vil trolig et økende antall skogeiere miste interessen for skogen sin, og avvirkning og investeringer vil gå ned eller helt forsvinne.

Som nevnt foran er den totale avvirkning fra de mindre skogeiendommene betydelig, og det er derfor viktig at virksomheten der opprettholdes. Med en sviktende faglig interesse hos skogeierne, er det nødvendig å øke veiledningsinnsatsen overfor denne eiergruppen. For å kunne gjøre det, er en viktig forutsetning at kommunen har høyt kvalifisert personell på plass.

Gjennom møter, skogdager, brosjyrer, rapporter o.l. må politikere og allmennhet informeres om den betydning skogbruket i Nes har og hvordan det drives.

3.3 Utmarksnæring

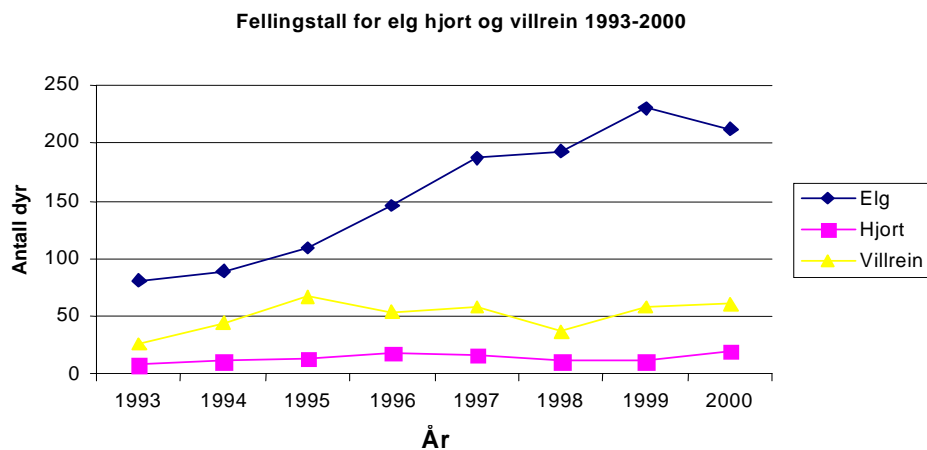
Utmarksnæring kan deles inn i høstingsbasert og rekreasjonsbasert utmarksnæring. Eksempler på høstingsbasert næring vil være jakt og fiske. Den rekreasjonsbaserte delen av utmarksnæringa kan derimot være mer flytende og kjennetegnes ofte av at inntektene ikke nødvendigvis kommer grunneier til gode. Eksempler på slik utmarksnæring kan være hytteutleie, bygsling og salg av hyttetomter, opplevelsesbasert reiseliv og næringer som fjellskoler og liknende. I de siste årene har den rekreasjonsbaserte utmarksnæringa hatt en formidabel vekt i Nes i form av hyttebygging tilknyttet alpinanlegget i Natten.

Nes har også betydelige høstingsbaserte ressurser i utmarka, og det jaktes på alle hjortedyra, samt småvilt. Siden det er et offentlig mål at en større del av viltforvaltningen skal delegeres ned på et lokalt nivå, vil både kommunene og grunneierne tillegges et større ansvar. Disse rammevilkårene sammen med synkende inntekter i den tradisjonelle landbruksdrifta, fører til en økt satsning på utmarka som næringsgrunnlag. Nedenfor er det forsøkt satt opp en oversikt over tilleggsnæringer som kan knyttes opp til landbruksnæringa i landbruket.

- Det er 36 personer som har snøscooterløyve for leiekjøring i perioden 2001-2003 i Nes.
- Det finnes i alt 7 campingplasser i kommunen og 6 av disse drives som tilleggsnæring til vanlig landbruksdrift.
- Ut i fra søknader om produksjonstilskudd pr. 31.07.01 (totalt: 148 stk.) har 19 driftsenheter bortleie av jordbruksareal.
- Utleie av jakt-/fiskerett er vanskelig å anslå eksakt. De fleste grunneiere mottar noe inntekt som følge av medlemskap i et sameige, slik at antallet kan ligge rundt 360. For de fleste vil nok inntekten allikevel være beskjeden.
- Dersom man ser bort fra de som driver med utleie av hytter, er det ca 8-10 personer/bruk som driver med gardsturisme.

3.3.1 Jakt

I Nes er elgjakta klart størst foran jakt på hjort og villrein. Fellingsprosenten for elg ligger på 79 % for 2000, mens gjennomsnittet for perioden 1993-2000 er på 88 %. For hjort og rein er det større vekslinger i fellingsprosenten fra år til år. Gjennomsnittlig fellingsprosent for de siste 8 årene er 33 % for hjort og 76 % for villrein.

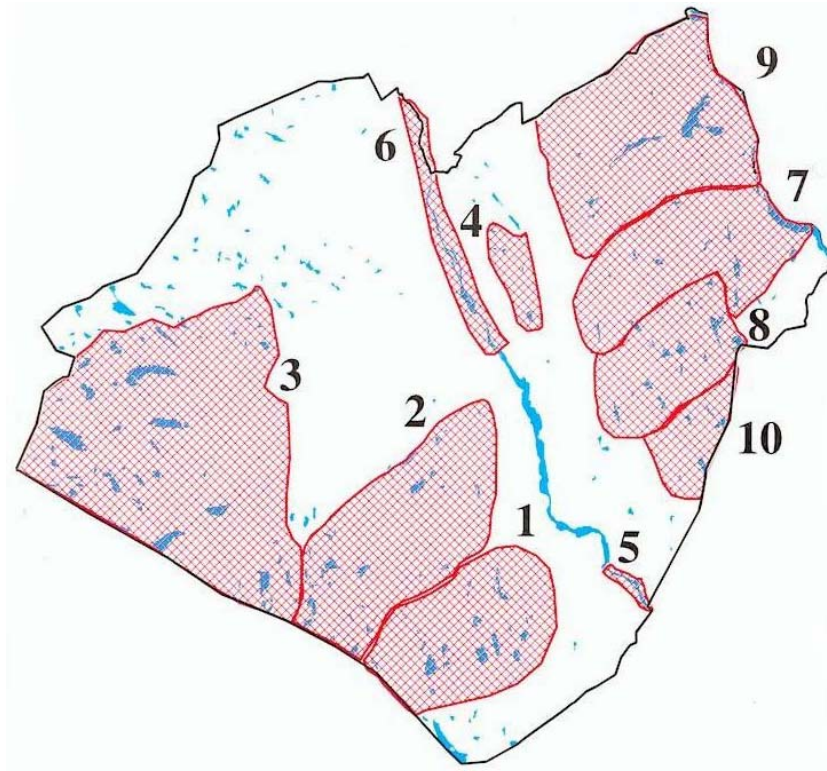

Figur 13. Fellingstall for elg, hjort og villrein i Nes kommune i perioden 1993-2000.

3.3.2 Fiske

Fisket representerer en attraktiv ressurs både som et ledd i bygdeturistnæring og som rekreasjon. I Nes er det Hallingdalselva, i tillegg til mange innsjøer som gir ulike grunneiere ekstraintekter gjennom salg av fiskekort. Til sammen er det 10 fiskekortsoner i Nes.

1. Børtnes og Ødegårdens Fiskeforeningsområde
2. Nes Sørmark
3. Nes Nordmark Sameie
4. Nes Østås
5. Hallingdalselva, fra Bergheim bro til Flådele
6. Deler av Hallingdalselva bortsett fra enkelte grunneiere
7. Thoenmarka og Vassfarsameie
8. Lie Sameie
9. Nes Østmark
10. Berg Fjellsameie

Figur 1.12. Kart over Nes som viser de forskjellige fiskekort-sonene i kommunen. (kilde: Rapport.9-1997, Fiskemuligheter i Buskerud, Kommunevis oversikt over Fiskekort-områder).

Vanlige fiskearter i Nes er ørret, sik, røye og abbor.

For å få en forsvarlig og rasjonell forvaltning av fiskeressursene, er det blitt utarbeidet en driftsplan for Hallingdalselva hvor Ål, Gol, Nes og Flå er med. Driftsplanen er utarbeidet etter initiativ fra rettighetshaverne langs Hallingdalselva, og målet er å legge forholdene til rette for et variert fisketilbud hvor hensynet til allmennhetens fiskemuligheter blir ivaretatt.

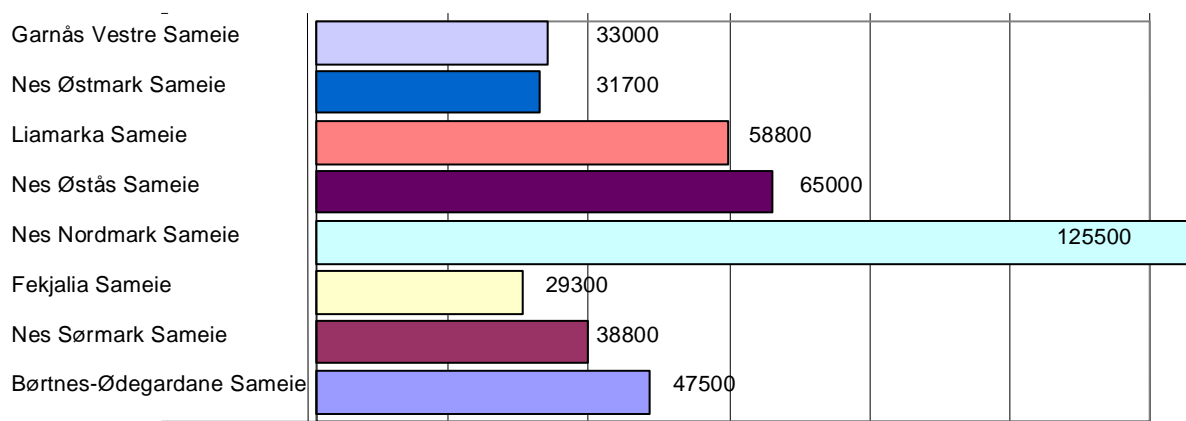
3.3.3 Hytter

Salg av hyttetomter i Nes har vært stor de siste årene, men statistikk for denne utviklingen finnes ikke pr. i dag. Tall fra år 2000 viser at det er ca 2250 hytter i Nes.

I kommuneplanens arealdel for perioden 2000-2011 har man foretatt en avgrensning av byggeområder for fritidsboliger ved å ta utgangspunkt i den eksisterende hyttebebyggelsen. I disse områdene ser en på mulig fortetningspotensiale for å hindre å ta i bruk "urørte områder". Siden de fleste hyttene som ønskes bygd har en høy standard, er det viktig å konsentrere fritidsbebyggelsen for å hindre for store terrenginngrep. Det skal likevel ikke fortettes på setervollene, og det skal heller ikke bygges i snaufjellet eller i glissen fjellskog.

3.3.4 Organisering av utmarka i Nes

Det er i alt 8 grunneierlag i Nes og figur 15 viser fordelingen i areal (daa) mellom lagene:

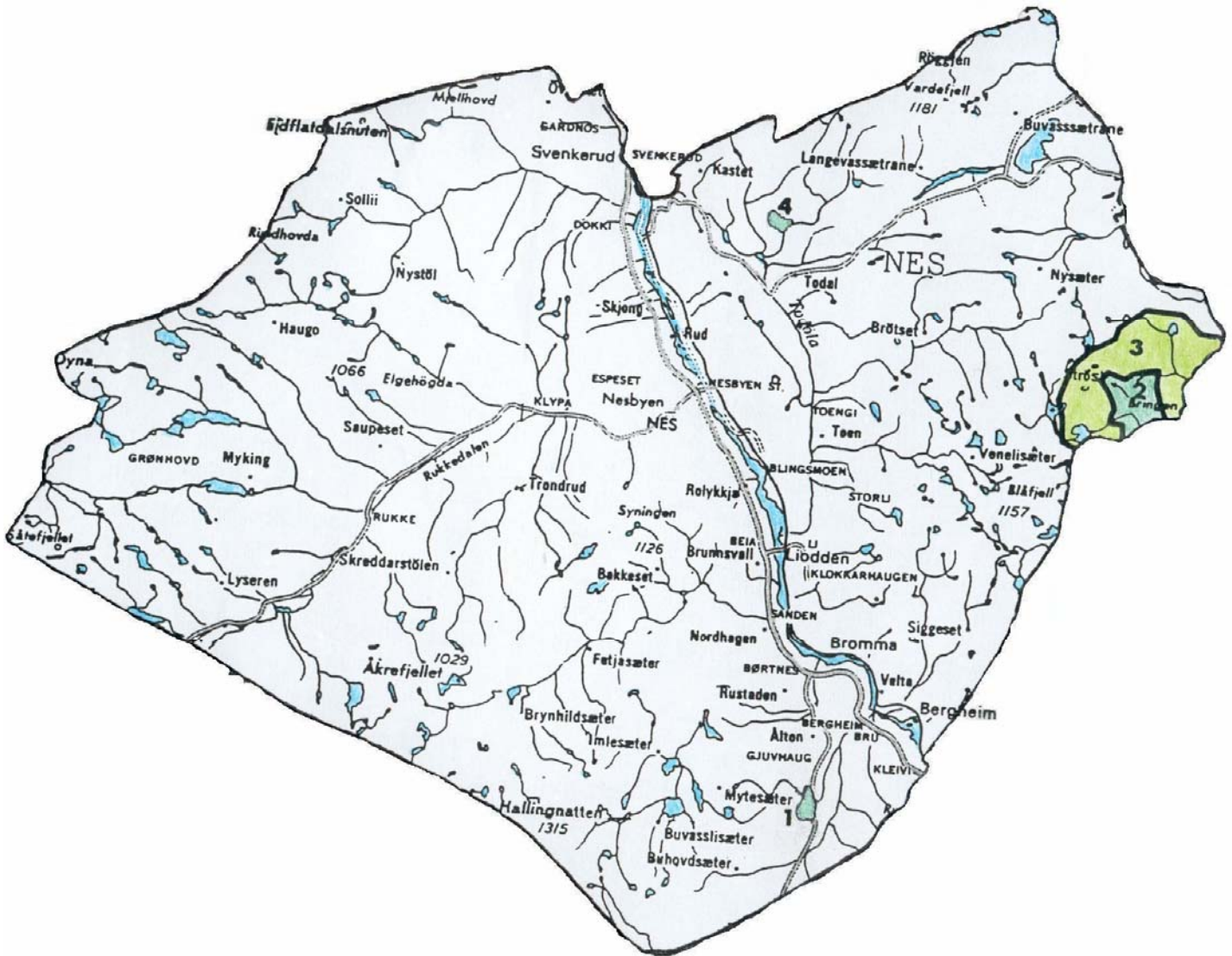
Figur 15. Arealfordeling mellom grunneierlagene i Nes

3.3.5 Verneområder

Det er fire verneområder i Nes kommune:

Nr	Verneområde	Verneform	Areal (daa)	Vernedato
1	Svangtjernmyra	Naturrestat (myr)	355	20.06.86
2	Bringen	Naturrestat (barskog)	4400	28.06.85
3	Indre Vassfaret	Verneplan barskog/naturtype	9815	28.06.85
4	Bjørhusnatten/Fiskebekkjuvet	Naturrestat (barskog)	170	23.06.69

Kartet under viser verneområdene i Nes kommune. Reservatene har meget strenge bestemmelser med forbud mot landbruksvirksomhet, tekniske inngrep og organisert virksomhet. Bringen Naturreservat (2) er en del av Indre Vassfaret landskapsområde (3) hvor det utenom naturreservatet kan drives ordinært jord- og skogbruk, men inngrep som f.eks. hyttebygging er forbudt.

Figur 16. Kart over verneområder i Nes

3.3.6 Utmarksinntekter

Hvor mye utmarksnæringa betyr for kommunen i kroner er komplisert å fastslå. Ringvirkningene fra utmarksnæringa er trolig mye viktigere for kommunen enn førstehåndsverdien. Dersom man ser på den høstingsbaserte delen av utmarksnæringa, kommer man fram til ca 2,5 mill. kr som direkte inntekter av jakt (se tabell).

Årlig førstehåndsinntekt av felte hjortedyr i Nes kommune regnet etter gjennomsnitt felte dyr i perioden 1993 -2000, og småviltjakt:

Jakt	Elg	(179 * 130kg/elg * 60kr/kg)	1,4 mill. kr
	Villrein	(58 * 40kg/rein * 60kr/kg)	0,14 mill.kr
	Hjort	(15 * 80kg/hjort * 60kr/kg)	0,07 mill.kr
	Småvilt	(0,6mill daa * 1,5kr/daa)	0,9 mill.kr
	Førstehåndsverdi for jakt i Nes kommune:		= 2,5 mill.kr

Førstehåndsverdien av den rekreasjonsbaserte utmarksnæringa i Nes er ikke fullstendig beregnet. I 2000 fikk kommunen inn i underkant av 2,3 millioner kr fra renovasjonsavgifter og byggesaksgebyrer for fritidseiendommer. Selv om disse inntektene varierer noe fra år til år, tyder antall planlagte hyttefelt på at inntektene vil holde seg relativt høyt de nærmeste åra.

I 2000 er det solgt i overkant av 220 hyttetomter i privat regi i Nes. Samme år ble det godkjent 91 nye hytter og 12 annekser. Siden man ikke har kjennskap til de inntektene som tomtekjøp og bygging av hytte/anneks utgjør i kr, er det vanskelig å anslå hvor stor andel av disse inntektene som legges igjen i Nes i form av kjøpte materialer og arbeidskraft. Llikevel kan man anta at den økte hytteturismen i kommunen også vil gi ringvirkninger for utmarksnæringer som jakt og fiske på lengre sikt.

Hvor mye penger hytteturistene legger igjen i bygda vil avhenge av hvor mange dager de tilbringer på hytta. Det er en tendens at folk bruker hytta si mer og dagens utbygging legger også opp til en høyere hyttestandard enn før. Dersom forholdene legges til rette for hytteeierne slik at de kan bli noen dager ekstra , betyr dette økte inntekter for Nes. Tilrettelagte forhold kan for eksempel bety gunstigere åpningstider i butikkene, tilgjengelig jakt og fiske, turforslag for familier, attraktive kulturarrangementer og god service/informasjon fra lokalbefolkning og institusjoner.

4. HANDLINGSPLAN FOR LANDBRUKET I NES

Tiltakene i landbruksplanen er satt opp tematisk etter jordbruk, skogbruk og utmark og er gruppert etter målsetning. Planarbeidet er gjennomført ut i fra en målsetning om å ha et realistisk ambisjonsnivå for planen, og tiltakene er derfor gjort så konkrete så mulig. I planen er det lagt vekt på at det må skje en årlig revidering av tiltakene for å evaluere om gjennomføring av prioriterte tiltak går som planlagt, og om det eventuelt må gjøres en omprioritering. Ved en slik rullering bør ordfører, politikere (fortrinnsvis i TMN-utvalget og faglag delta. Hele planen bør rulleres i forkant av kommuneplanrullering i kommunen. Ved en slik rullering må *målene* i dagens landbruksplan gjennomgås for å se om de fortsatt bør gjelde eller om det trengs justeringer /endringer for å møte utfordringene i landbruket.

4.1 Jordbruket

MÅLSETNING 1	ØKE VERDISKAPINGEN I JORDBRUKET
---------------------	--

Tiltak 1	Fortsatt opprettholde høyskolekompetanse på landbruk i kommunen, eventuelt i samarbeid med andre kommuner, minimum en hel stilling.
-----------------	--

Innhold: Tiltaket er en forutsetning for gjennomføring av de andre tiltakene i landbruksplanen.

Ansvarlig for tiltaket: Kommunen, som bør kontakte faglagene for å kartlegge behov.

Framdrift og kostnad: Tiltaket er en del av den ordinære landbruksforvaltningen i kommunen.

Tiltak 2	Informere om de ulike tilskuddsordningene som finnes i jordbruket. Dette kan gjøres ved å vise konkrete eksempler på arbeid det kan søkes støtte til, eksempelvis områdetiltak.
-----------------	--

Innhold: Tiltaket bør medføre en koordinering av informasjon som gis til gårdbrukere fra faglag og fra den kommunale landbruksforvaltningen.

Ansvarlig for tiltaket: Faglagene og kommunen.

Framdrift og kostnad: Tiltaket er en del av den ordinære landbruksforvaltningen i kommunen.

Tiltak 3	Streng håndhevelse av bo og driveplikt. Det kan bidra til større bruk og bedre eiendomsstruktur.
-----------------	---

Innhold: Gjeldende landbrukspolitikk og lovverk legger opp til en streng håndhevelse av bo- og driveplikten. Denne praksisen er også fulgt opp i Nes.

Ansvarlig for tiltaket: Kommunen

Framdrift og kostnad: Tiltaket er en del av den ordinære landbruksforvaltningen i kommunen.

Tiltak 4	Økt potetdyrking
-----------------	-------------------------

Innhold: Den dyrka marka på "Nes-flata" egner seg godt til potetdyrking, samtidig som det er etterspørsel etter kvalitetspoteter, eks. mandelpotet. Siden tiltaket medfører store investeringskostnader, forutsetter det samarbeid om dyrking, lagring og salg. Samarbeid er også nødvendig som følge av den store teigblandingen på "Nes-flata".

Ansvarlig for tiltaket: Bonden (initiativ og samarbeid), kommunen (informasjon om tilskuddsordninger) og Hallingdal Forsøksring (gjennom tiltak for omlegging til økologisk drift).

Framdrift: Arrangere et åpent møte om potetdyrking innen et år etter at planen er vedtatt.

Kostnad:

MÅLSETNING 2	ØKE SAMARBEIDET I JORDBRUKET
---------------------	-------------------------------------

Tiltak 1	Arrangere tur for bøndene i Nes hvor man besøker andre gårdbrukere som driver med ulike samarbeidsformer i mjølkeproduksjon
-----------------	--

Innhold: På grunn av liten fritid og mangel på avløsere, har flere husdyrbrukere sluttet med dyr de siste årene. Manglende optimisme og dårlig økonomi har også ført til at flere har solgt mjølkekvoten, noe som igjen medfører en uttynning av produsentmiljøet. Ulike samarbeidstiltak vil redusere kostnadene, samtidig som miljøet styrkes og muligheten for fritid bedres.

Ansvarlig for tiltaket: Den enkelte bonde, Hallingdal Forsøksring, Samarbeidsprosjektet

Framdrift:

Kostnad:

Tiltak 2	Etablere samdrifter med sau.
-----------------	-------------------------------------

Innhold: Tiltaket forutsetter dispensasjon fra gjeldende lovverk eller eventuell lov/forskriftsendring. Sauehold er den største husdyrnæringen i kommunen, så mulighetene for å inngå samarbeid bør være gode.

Ansvarlig for tiltaket: Kommunen og Hallingdal Forsøksring, Samarbeidsprosjektet

Framdrift og kostnad: Når lovverket tillater tiltaket bør framdrift og kostnad utredes.

Tiltak 3	Opprettholde saueutstillingen i Nes.
-----------------	---

Innhold: Tiltaket må prioriteres for å sikre avvikling av saueutstillingen i Nes. Det er lang tradisjon for denne utstillingen. På grunn av økt risiko for dyresykdommer er kravene til utstillingsområde blitt strengere.

Ansvarlig for tiltaket: Saueavlslaget i Nes og kommunen.

Framdrift: Innen 1.juli må det avklares hvor utstillingsområdet skal være.

Kostnad:

MÅLSETNING 3	OPPRETTHOLDE BEITEBRUKEN I UTMARKA FOR Å HINDRE FORTSATT GJENGROING
---------------------	--

Tiltak 1	Økt satsing på rydding av beiteområder og stier.
-----------------	---

Innhold: Gjengroing av gammel kulturmark og utmark er et problem i Nes og en av hovedårsakene er lite variert beiting (sau dominerer) og et for lavt beitetrykk. Som følge av gjengroing, forsvinner sjeldne arter og naturtyper fra et viktig historisk kulturlandskap. Gjennom tilskuddsordningen ”Spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap- STILK” er det mulig å søke om støtte til tiltak som ivaretar det biologiske mangfoldet i kulturlandskapet. Aktuelle tiltak vil være opprettholdelse av drift/driftsform, skjøtsel og vedlikehold, restaurering og etablering.

Ansvarlig for tiltaket: Faglagene, sameier og den enkelte gårdbruker.

Framdrift: Søknadsfrist for STILK-ordningen til kommunen er 1. april og 1. september.

Kostnad: Tilskuddssatsene varierer mht type tiltak.

Tiltak 2	Få til et områdetiltak for et kulturlandskapsområde i kommunen.
-----------------	--

Innhold: Områdetiltak går ut på å planlegge en miljøsatsing for et område, eks. et nedsalgsfelt, dalside, grend, vassdrag og lignende. Grunneiere, kommunen og eventuelt andre berørte parter lager et prosjekt hvor de beskriver hva de ønsker å oppnå, og hvilke virkemidler de tenker seg å bruke for å nå dette målet. Områdetiltak kan omfatte både kulturlandskapstiltak og forurensningstiltak.

Ansvarlig for tiltaket: Den enkelte bonde og kommunen (gi informasjon om ordningen).

Framdrift og kostnad: Avhengig av type tiltak.

MÅLSETNING 4	STYRKE REKRUTTERINGEN I LANDBRUKET
---------------------	---

Tiltak 1	Arrangere tur for bøndene i Nes hvor man besøker andre gårdbrukere som driver samdrift/samarbeidsformer.
-----------------	---

Innhold: Samdrift er et organisert samarbeid der to eller flere gårdbrukere går sammen om for eksempel felles mjølkeproduksjon, maskinsamarbeid etc. For etablering av samdrift i mjølkeproduksjon finnes et klart regelverk og samdrifta må godkjennes av Statens landbruksforvaltning. Samdrifta kan enten drive jorda eller kjøpe fôr fra medlemmene. Maskiner, besetning og bygninger kan enten leies eller eies av samdrifta. Brukene er fortsatt selvstendige enheter, samarbeidet er tidsbegrenset og berører ikke eiendomsretten. Samdrift/samarbeid gir flere fordeler, eks. mer fritid, mer fleksibel og regelmessig arbeidstid, bedre utnyttelse av ressursene på gården, bedre sikkerhet ved sjukdom og sosialt og faglig fellesskap.

Ansvarlig for tiltaket: Hallingdal Forsøksring

Framdrift:

Kostnad:

Tiltak 2	Arrangere avløserkurs for ungdom i Nes. Kurset holdes i kommunen.
-----------------	--

Innhold: Mangel på avløsere i kommunen skaper problemer ved sjukdom og avvikling av ferie og fritid hos den enkelte bonde. For å få flere ungdommer i Nes til å ta avløserkurs, bør kurset avholdes i kommunen. En forutsetning er at enkelte gårdbrukere er villig til å stille sitt fjøs til disposisjon.

Ansvarlig for tiltaket: Bøndernes faglag, Hallingdal Landbrukstenester og kommunen.

Framdrift:

Kostnad:

MÅLSETNING 5	UTVIKLING AV NISJEPRODUKTER I JORDBRUKET
---------------------	---

Tiltak 1	Stimulere til utvikling av økologiske produkter
-----------------	--

Innhold: Økologiske produkter er fortsatt å regne som nisjeproduksjon innen norsk landbruk. Den nasjonale målsetningen for økologisk landbruk er at 10% av det norske jordbruksarealet i landet skal drives økologisk innen 2010. Lokalt må den enkelte gardbruker se mulighetene i egen produksjon, og hva en eventuell omlegging til økologisk produksjon kan bety i økte inntekter.

Ansvarlig for tiltaket: Bonden, kommunen (informasjon om tilskuddsordninger) og Hallingdal Forsøksring (gjennom tiltak for omlegging til økologisk drift).

Framdrift:

Kostnad:

Tiltak 2	Lokal foredling av råvarer fra gården.
-----------------	---

Innhold: Husdyrprodukter blir i liten grad videreforedlet innenfor kommunens grenser. Landbruksdepartementets verdiskapingsprogram for norsk matproduksjon har som mål å øke verdiskapingen gjennom å stimulere til økt utnyttelse av markedsmulighetene både innenfor primærproduksjon og foredling. Lokal foredling og salg av mjølkeprodukter og kjøttvarer kan være et aktuelt tiltak.

Ansvarlig for tiltaket: Den enkelte bonde.

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 3	Utvikle gardsturisme som næring
-----------------	--

Innhold: Turismen i Nes er en voksende næring og med den vil også etterspørselen etter overnatting og servering av tradisjonsmat øke.

Ansvarlig for tiltaket: Bonden og kommunen (informasjon om tilskuddsordninger)

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

4.2 Skogbruket

MÅLSETNING 1 SKOGAREAL	SIKRE DEN PRODUKTIVE SKOGSMARKA
----------------------------------	--

Tiltak 1	Jordbruksarealer som går ut av bruk tilplantes
-----------------	---

Innhold: Det er viktig at alt potensielt produktivt skogareal utnyttes. Juletrær kan være en aktuell nisjeproduksjon på arealer som ikke lenger har interesse for tradisjonelt jordbruk.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 2	Det produktive skogarealet skal sikres i kommunale planer
-----------------	--

Innhold: Utbyggingsområder bør konsentreres og legges på de svakeste markene. Gode skogområder bør ikke legges ut for utbygging.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

MÅLSETNING 2 AVVIRKNING	AVVIRKNINGEN BØR OPPERETTHOLDES OG FORSØKES ØKT TIL CA 45 000 M³ ÅRLIG
-----------------------------------	--

Innhold: Avvirkningen er hovedinntektskilden i skogbruket. Det er viktig at potensialet i kommunen utnyttes. Det bør legges til rette for at skogeierne har mulighet til å avvirke opp mot potensialet innenfor de eksisterende rammevilkår mht. økonomi og miljø.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 1	Skogsvegnettet må vedlikeholdes og forbedres
-----------------	---

Se eget punkt om skogsveger.

Tiltak 2	Skogbruksmiljøet må opprettholdes
-----------------	--

Innhold: Skal en opprettholde skogbruket som næring må er en avhengig av at det finnes et skogbruksmiljø av en hvis størrelse. Det bør arrangeres fagsamlinger, sosiale samlinger og nøkkelstillinger i kommunen og andre organisasjoner må opprettholdes/ økes.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, skogeierforening, kommune, Hallingskog

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 3	Veiledningstjenesten må forbedres
-----------------	--

Se eget punkt om veiledning.

Tiltak 4	8-10% av avvirkningen bør komme fra tynning. Det bør innføres tilskudd ved underskudd i førstegangstynning.
-----------------	--

Innhold: Tynning er viktig for å oppnå høy kvalitet i framtidsskogen, spesielt i furuskog. Det er viktig at det finnes et driftsapparat for tynningsdrifter. Dette er avhengig av et visst årlig kvantum. En bør derfor stimulere til tynning. Med dagens massevirkepriser vil ofte førstegangstynning gå i minus. Det bør derfor kunne gis tilskudd til førstegangstynning.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, skogeierforening, kommune, Hallingskog

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 5	Det bør satses mer på vedproduksjon og bionergi.
-----------------	---

Innhold: Bioenergi er for tiden svært aktuelt. Man vil kunne oppnå økt verdiskapning fra skogen og miljøgevinster ved å utnytte skogen til bioenergi. Aktørene i skogbruket bør være positive til tiltak som stimulerer til økt bruk av bioenergi.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, skogeierforening, kommune, Hallingskog

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

MÅLSETNING 3 FORYNGELSE	MARKBEREDNING SKAL SKJE PÅ CA. 1 000 DAA ÅRLIG. DET SKAL PLANTES CA. 150 000 PLANTER.
------------------------------------	--

Tiltak 1	Det gis tilskudd til markberedning og om mulig planting.
-----------------	---

Innhold: Foryngelsesfasen er den viktigste delen av et skogbestands liv. En bør tilstrebe mer furu. I områder med høykvalitets furu, og i andre områder der forholdene ligger til rette for det, brukes naturlig foryngelse. Skogeierne må ta ansvar for å gjennomføre disse tiltakene. Kommunen bør stimulere til aktivitet gjennom tilskuddsordninger.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 2	Fokus på veiledning.
-----------------	-----------------------------

Se eget punkt om oppfølging/ veiledning.

MÅLSETNING 4 UNGSKOGFASEN	DET SKAL UTFØRES UNGSKOGPLEIE PÅ CA. 2000 DAA ÅRLIG
-------------------------------------	--

Tiltak 1	Det gis tilskudd til ungskogpleie
-----------------	--

Innhold: Ungskogpleie er viktig for å opprettholde produktivitet og kvalitet i skogbestanden. Det er gis

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 2	Elgbestanden holdes på et akseptabelt nivå i forhold til beitetilgang
-----------------	--

Innhold: Elgbestanden må holdes på et forsvarlig nivå i forhold til beitetilgang og skogskader. Det bør gjennomføres for å redusere skogskader vinterstid.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 3	Veiledningstjenesten forbedres
-----------------	---------------------------------------

Se eget punkt om oppfølging/ veiledning.

MÅLSETNING 5 SKOGSVEGER	SKOGSVEGNETTET I NES SKAL VÆRE EFFEKTIVT OG FULLSTENDIG SLIK AT SKOGOMRÅDENE KAN UTNYTTES PÅ EN EFFEKTIV MÅTE
-----------------------------------	--

Tiltak 1	Opprusting av gammelt skogsvegnett intensiveres. Det skal lages plan for skogsvegene i kommunen med fokus på opprustingsbehovet, samt behov for nyanlegg og vedlikehold de kommende år.
-----------------	--

Innhold: Det gjennomføres et prosjekt der vegene registreres og behov for opprusting, nyanlegg, vedlikehold vurderes. Det lages en plan for arbeidet de kommende år.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 2	Det gis tilskudd til opprusting av skogsveger.
-----------------	---

Innhold: Veger er helt avgjørende for drift i skogen. Det bør stimuleres til slike tiltak, og kommunen bør gi tiltak til dette. I første rekke bør opprusting av eksisterende vegar prioriteres.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

MÅLSETNING 5 VEILEDNING	SKOGEIERNE SKAL HA MULIGHET TIL NØDVENDIG OPPFØLGING OG VEILEDNING
------------------------------------	---

Innhold: Dette er viktig å å kunne nå mange av de andre målene i planen. Skogbruket betyr mindre og mindre for mange skogeier, og dermed faller også interessen og den faglige kompetansen. For å kunne opprettholde og øke verdiskapningen fra skogen vil det i framtiden bli enda viktigere med et godt veiledningsapparat.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 1	Skogbrukssjefstillingen opprettholdes for en person med høyere skogbruksutdanning,
-----------------	---

Innhold: Kommunen bør opprettholde skogfaglig kompetanse for å få gjennomført tiltakene i skogforvaltningen på en god måte.

Ansvarlig for tiltaket: Kommune

Framdrift og kostnad:

Tiltak 2	Det skal gjennomføres prosjekt som stimulerer til økt aktivitet og veiledning.
-----------------	---

Innhold: Det bør opprettes prosjekt for å nå målene i planen. Dette gjelder skogkultur, vegbygging osv. Hallingskogprosjektet opprettholdes.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeier, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

MÅLSETNING 6 TILSKUDD, VIRKEMIDLER	SKOGBRUKET I NES SKAL OPPNÅ EN GOD ANDEL AV STATLIGE TILSKUDD. TILSKUDDENE SKAL BRUKES MEST MULIG EFFEKTIVT.
---	---

Tiltak 1	Skogbruket i Nes bør søke samarbeid med andre kommuner i Hallingdal om tilskuddsforvaltningen i Hallingdal
-----------------	---

Innhold: Gjøres slik at midlene kan utnyttes på en mest mulig effektiv måte. Bevilgninger fra staten vil være avhengig av aktivitet. Skal kommunen klare å få en størst mulig del av potten må en klare å etablere ordninger som stimulerer til aktivitet. Arbeidet bør skje gjennom den allerede etablerte ordningen Hallingskog.

Ansvarlig for tiltaket: Skogeierforening, Hallingskog, kommune

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 1	En bør stimulere skogeierne til å utnytte tilskuddsmidlene mest mulig effektivt.
-----------------	---

Innhold: Opprettelse av prosjekt, økt veiledning og informasjon, kurs for skogeiere osv.

Ansvarlig for tiltaket: Kommune, skogeierforening, Hallingskog

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

4.3 Utmarksnæring

MÅLSETNING 1	TILRETTELEGGING FOR UTVIKLING AV UTMARKSNÆRINGER OG UTMARKSPRODUKTER
---------------------	---

Tiltak 1	Utvikle det økonomiske potensialet for jakt i kommunen
-----------------	---

Innhold: Utleie av jakt og produkter knyttet til dette utgjør et stort økonomisk potensial i Nes kommune. Dette krever at det legges ned arbeid i markedsføring og utvikling av gode produkter.

Ansvarlig for tiltaket: Det enkelte faglag og grunneierlag

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 2	Øke inntektene fra fiske gjennom en bedre forvaltning av fiskeressursene
-----------------	---

Innhold: Det er til sammen 10 fiskekortsoner i Nes, og salg av kortene bør samordnes bedre. Flere felles salgssteder vil redusere ulovlig fiske, samtidig som kortene og informasjon om sonene blir lettere tilgjengelig. Kommunen bør ta initiativ til et møte mellom forskjellig faglag for å utveksle informasjon om fiskeforbedringstiltak og erfaringer med kortsalg.

Ansvarlig for tiltaket: Faglagene og kommunen.

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 3	Jevnlig kontroll av vannkvaliteten i kommunens fiskevatn.
-----------------	--

Innhold: Tiltaket forutsetter interesse fra den enkelte grunneier/sameie. Kommunen kan gi informasjon om tilskuddsordninger i forbindelse med fiskeforbedringstiltak/kalking.

Ansvarlig for tiltaket: Faglagene og kommunen

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 4	Bedre organisering av utmarksoppsynet i Nes
-----------------	--

Innhold: Utmarksoppsynet bør bla a. omfatte båndtvang, rovviltskader, snøscooterkjøring

Ansvarlig for tiltaket: Nes Sankelag og Nes Bondelag

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 5	Rydding av stier for å tilrettelegge for turisme
-----------------	---

Innhold: Turisme er et satsingsområde for kommunen. Opprettholdelse av et åpent kulturlandskap vil være helt vesentlig for at Nes skal være et attraktivt område for turister.

Ansvarlig for tiltaket: Den enkelte bonde og kommunen(informasjon)

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.

Tiltak 6	Utføre en markedsundersøkelse blant hytteturister i kommunen for å kartlegge hvilke tilbud som turistene etterspør evt. om disse tilbudene dekkes godt nok i dag.
-----------------	--

Innhold: Selv om næringsdrivende i Nes nyter godt av den økende turismen i kommunen, er det i dag handelslekkasjer til nabokommuner. Næringsutøvere i Nes må ha som målsetning å dekke de tilbudene som hytteturistene etterspør. En markedsundersøkelse vil kartlegge dette behovet.

Ansvarlig for tiltaket:

Framdrift og kostnad: Ikke fastsatt.